

ОЦЕНКА НА ОБУЧЕНИЯ ЗА ГРАЖДАНСКО УЧАСТИЕ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ (Сравнение между Германия, Чехия и България)

Калоян Харалампиев

Въведение

Проектът „Стани агент на промяната за гражданско участие в селските райони – квалификационна програма за селските райони в Европа“ (Becoming a Change Agent for Rural Citizenship – A Qualification Programme for Rural Areas in Europe – QuaPro) е инициатива на осем неправителствени организации от пет държави (Германия, Чехия, България, Португалия, Естония) за развитие на нов подход за справяне със съвременните предизвикателства в селските райони, които са общи за много европейски държави. Той е насочен към активните граждани в селските райони, към обществените служители и местните политици, канейки ги към съвместно участие в иновативен обучителен курс по гражданско участие в селските райони, който е разработен от партньорите в проекта и е тестван в различни европейски условия (България, Чехия и Германия)¹.

Тестваните курсове са с продължителност от около 30 присъствени часа. Курсовете имат различен формат в трите държави, съобразно различните традиционни практики.

Тъй като членовете на консорциума искат да измерват успеха от образователния процес и да докажат, че взаимното обучение на трите групи

¹ Този проект беше реализиран през 2014 г. Оценката на обученията беше публикувана на английски език на сайта на проекта, но след изтичане на срока, за който е бил платен, сайтът беше свален. Тук е предложен съкратен вариант на текста на български език, за да може все пак да остане някакво публикувано свидетелство за този проект, в който сме участвали заедно с проф. Петя Кабакчиева.

актьори осигурява предимства, най-вече в селските райони, оценката на тестваните курсове е интегрална част от проекта. Положителното въздействие беше дефинирано като нарастване на запознатостта и смяна на перспективата. Въпроси и за двете бяха задавани и преди, и след курсовете.

В Германия въпросникът за очакванията беше попълван скоро след приветствието с „добре дошли“ и запознаването на участниците помежду им, но още преди разясняването на програмата. Въпросникът за оценка беше попълван в самия край на семинара. В Чехия въпросникът за очакванията беше попълван от участниците по време на регистрацията в самото начало на семинара. Въпросникът за оценка беше попълван от участниците по време на заключителната част на курса. Част от въпросниците за оценка бяха изпратени от участниците по пощата. В България въпросниците за очакванията бяха събирани преди първия тестван курс, а въпросниците за оценка – в края на втория курс.

Поради факта, че целта е да се разработи обща европейска концепция, методологията за оценка на трите тествани курса е еднаква, така че резултатите могат да бъдат сравнявани и могат да бъдат правени предложения за трансферирането на концепцията на курсовете към различни национални контексти.

Въпросникът за очакванията е по-кратък и включва два блока от въпроси за очаквания, плюс блок от социо-демографски въпроси. Първият блок включва въпроси за темите, които представляват интерес за участниците, а вторият – за умения и компетенции.

Въпросникът за оценка е по-дълъг и включва седем блока от въпроси за оценка, плюс блок от социо-демографски въпроси. Блоковете от първи до шести включват следните групи въпроси: първият – за нарастването на нивото на знания по дадени теми, вторият – за умения и компетенции, третия – за прилаганите методи на обучение, четвъртият – за организацията на курса, петият – за най-добрите аспекти на курсовете и шестият – за най-лошите аспекти на курсовете. Седмият блок включва един въпрос за препоръки.

В настоящия текст ще бъдат анализирани само първите два блока, тъй като тези въпроси са задавани и на двата етапа – и на етапа на очакванията, и на етапа на оценката. Тъй като във въпросника имаше въпроси, които са специфични за всяка държава, в текста ще бъдат анализирани само въпросите, които са еднакви в трите държави. По този начин може да се направи сравнение както преди и след обучителните курсове, така и между трите държави.

Профил на участниците

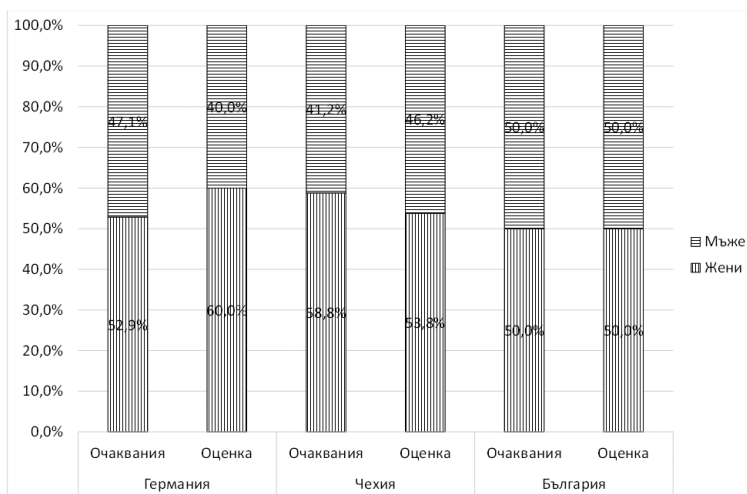
Разпределението на участниците по държави и по етапи е представено в следващата таблица:

Таблица 1. *Разпределение на участниците по държави и по етапи*

Държави	Етап „Очаквания“	Етап „Оценка“
Германия	21	17
Чехия	17	13
България	26	26
Общо	64	66

Различията в броя на участниците между двата етапа се дължат на няколко причини:

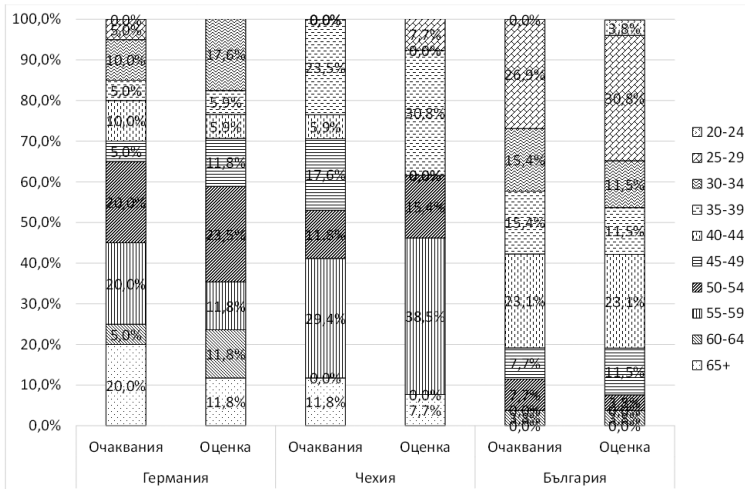
- 1) В няколко случая участниците са се сменили – някои от участниците са отпаднали и са се включили нови участници;
- 2) Попълването на въпросниците беше доброволно и не беше възможно да се притискат участниците да отговарят;
- 3) Попълването на въпросниците беше анонимно и не е известно кой е отговарял на първия етап и кой на втория. Анонимността беше от по-висока важност, отколкото осигуряване на зависими извадки.

Фиг. 1. *Разпределение по пол, етап и държава*

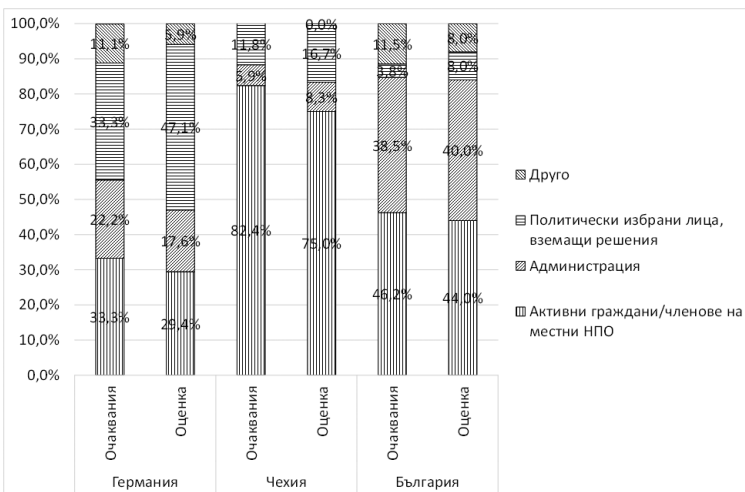
Има различия по пол между държавите и между етапите. В Германия на етапа на очакванията отношението жени/мъже е 53%:47%, но се про-

меня на 60%:40% на етапа на оценката. В Чехия резултатите са противоположни – на етапа на очакванията отношението жени/мъже е 59%:41%, а на етапа на оценката е 54%:46%. В България отношението жени/мъже е еднакво и на двата етапа – 50%:50%.

Фиг. 2. Разпределение по възраст, етап и държава

И в трите държави на етапа на оценката делът на по-младите участници нараства. Най-младата група е в България – участниците под 44-годишна възраст са около 80%, докато в Германия и Чехия те са около 30%.

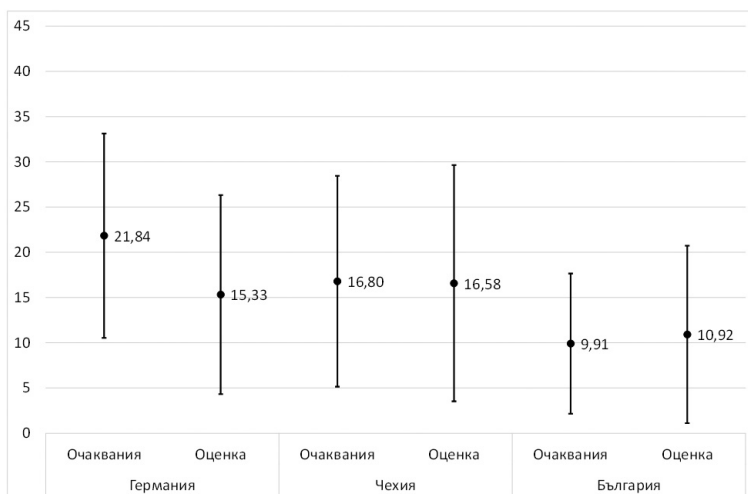
Фиг. 3. Разпределение по целеви групи, етап и държава

Пропорциите между трите целеви групи са много различни в трите държави. В Германия на етапа на очакванията активните граждани/членовете на местни неправителствени организации (НПО) и политически избраните лица, вземащи решения, са по една трета, а администрацията е почти една четвърт. На етапа на оценката активните граждани/членовете на местни НПО и администрацията намаляват до 29% и 18%, съответно, докато политически избраните лица, вземащи решения, нарастват до 47%.

В Чехия активните граждани/членовете на местни НПО преобладават – на етапа на очакванията са 82%, а на етапа на оценката са 75%, а другите две групи леко нарастват.

В България преобладават две групи – активните граждани/членовете на местни НПО и администрацията. Няма съществени промени между етапите.

Различието в принадлежността към групите на активни граждани/членове на местни неправителствени организации, администрация и политически избрани лица, вземащи решения, може да се обясни с това, че хората могат да принадлежат към две или повече категории и може да са отговаряли от различни перспективи през двата етапа. Например, в Германия има най-малко един случай на участник, която е избрана за член на местния съвет, но през по-голяма част от времето се е интересувала как да стане активна, като критичен гражданин на своето собствено малко село, където живее. Тя може да е отговорила веднъж по един начин, а на втория етап – по друг начин. Другият „особен случай“, също в Германия, е т.нар. „Ortsvorsteher“. Той изразява политическата воля на жителите на областта като председател на избрания областен съвет и в същото време е отговорен за прилагането на политическите решения от името на кмета. Има най-малко шест „Ortsvorsteher“ сред германските участници, които два пъти трябва да решават дали са повече „избрани“ или повече граждани, или повече администрация.

Фиг. 4. Средна +/- стандартно отклонение по брой години активна работа за общото благосъстояние в техните общини, етап и държава

В Германия средният брой години активна работа на участниците за общото благосъстояние в техните общини намалява с 6,5 години между двата етапа. В Чехия средните са почти еднакви, а в България средният брой години активна работа за общото благосъстояние в техните общини нараства с една година. В България участниците най-късно са въввлечени в активна работа за общото благосъстояние на техните общини.

Ниво на интерес и нарастване на нивото на знанията

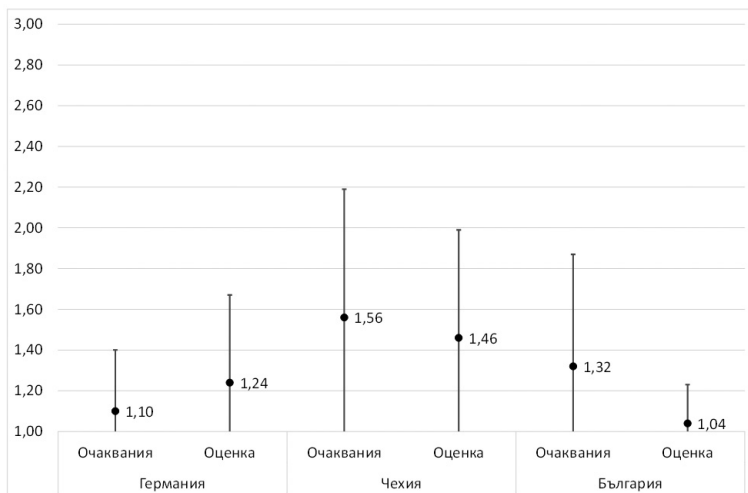
На етапа на очакванията отговорите на въпроса „Какъв интерес имате да знаете повече по следните теми?“ формират ординална скала с три разновидности – (1) Силен интерес; (2) Умерен интерес; (3) Слаб интерес.

На етапа на оценката отговорите на въпроса „Доколко се повиши нивото ви на знания по следните теми в рамките на този семинар?“ също формират ординална скала с три разновидности – (1) Значително; (2) Малко; (3) Никак.

Това позволява изчисляването и сравняването на средни балове. Ниските стойности на средния бал показват силен интерес или значително нарастване на нивото на знания. Високите стойности на средния бал показват слаб интерес или малко нарастване на нивото на знания.

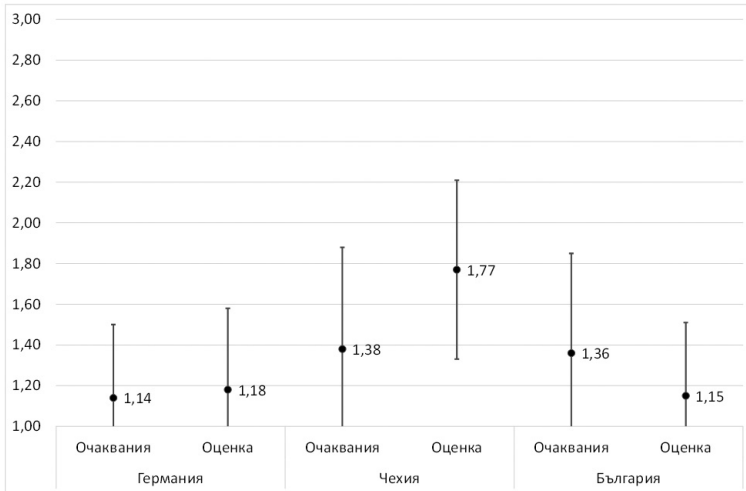
Трябва да се обърне внимание обаче, че е възможно изкривяване, поради различния начин на задаване на въпросите на двата етапа. На етапа на очакванията въпросите са за интереса към темата. На етапа на оценката въпросите са за нарастването на нивото на знания по темата. Тези два начина на задаване на въпроса не са директно сравними и няма как да се каже доколко различната формулировка на въпросите влияе върху крайния резултат.

Има десет теми, които са еднакви в трите държави.

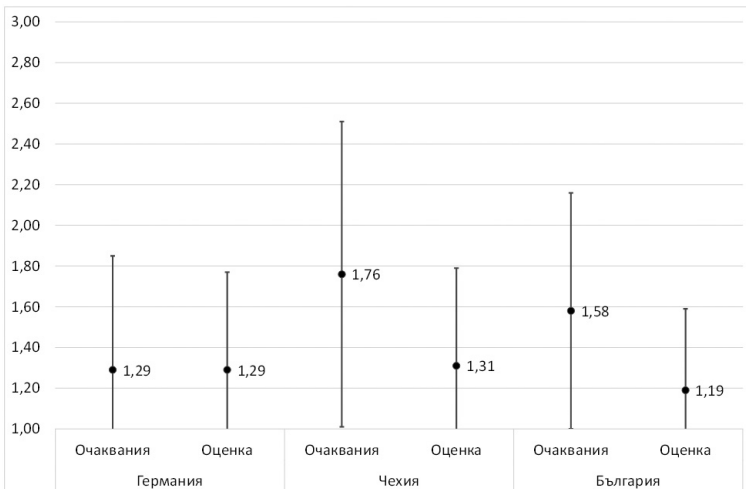
Фиг. 5. Средна \pm стандартно отклонение по тема “1.01. Текущи теми, свързани с гражданското участие в селските области“, етап и държава

За текущите теми, свързани с гражданското участие в селските области, най-високите очаквания са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България и Чехия оценката е по-висока от очакванията.

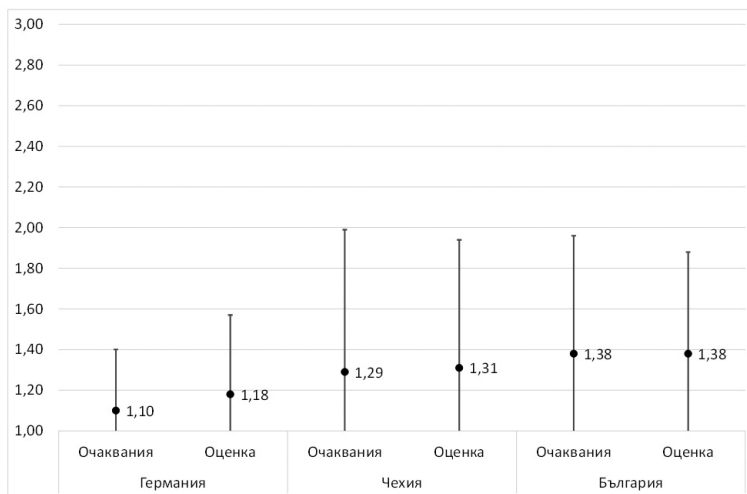
Фиг. 6. Средна \pm стандартно отклонение по тема “1.02. Текущи теми, свързани с гражданската ангажираност в селските области”, етап и държава

За текущите теми, свързани с гражданската ангажираност в селските области, най-високите очаквания са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка е в България и Германия, следвани от Чехия. В Германия оценката и очакванията са почти еднакви. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията. В България оценката е по-висока от очакванията.

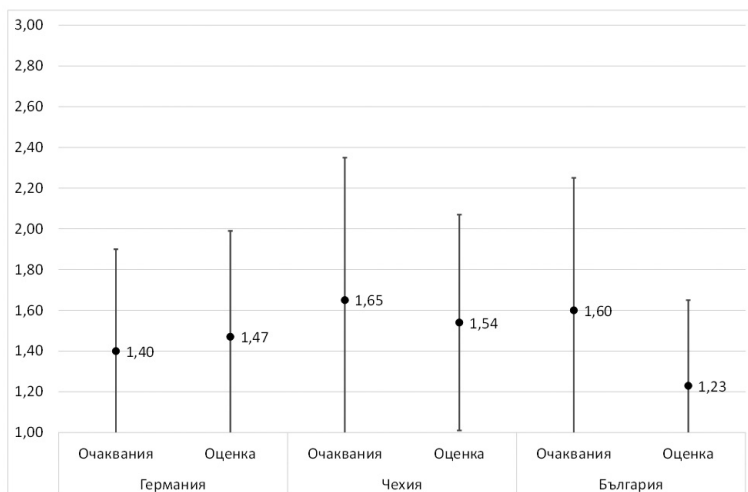
Фиг. 7. Средна \pm стандартно отклонение по тема „1.03. Приложни подходи за стартиране на публичен дебат в малки общности“, етап и държава

По отношение на приложните подходи за стартиране на публичен дебат в малки общности най-високите очаквания са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия оценката и очакванията са еднакви. В България и Чехия оценката е по-висока от очакванията.

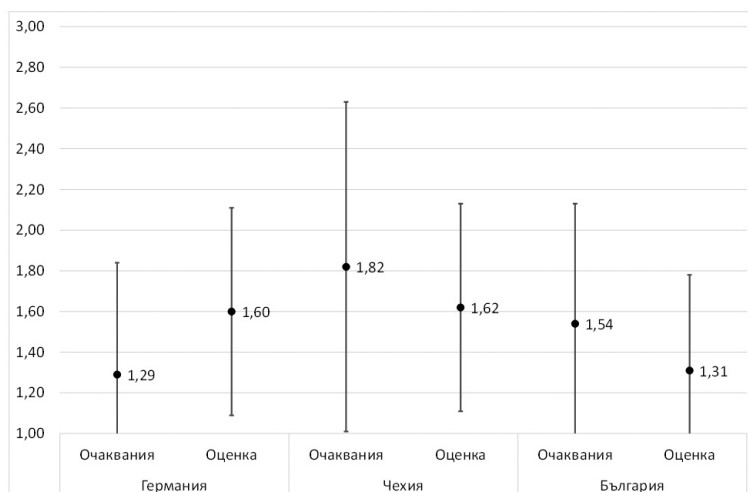
Фиг. 8. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.04. Приложни подходи за мотивиране за гражданска ангажираност“, етап и държава

По отношение на приложните подходи за мотивиране за гражданска ангажираност най-високите очаквания/оценки са в Германия, следвана от Чехия и България. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България и Чехия оценката и очакванията са почти еднакви.

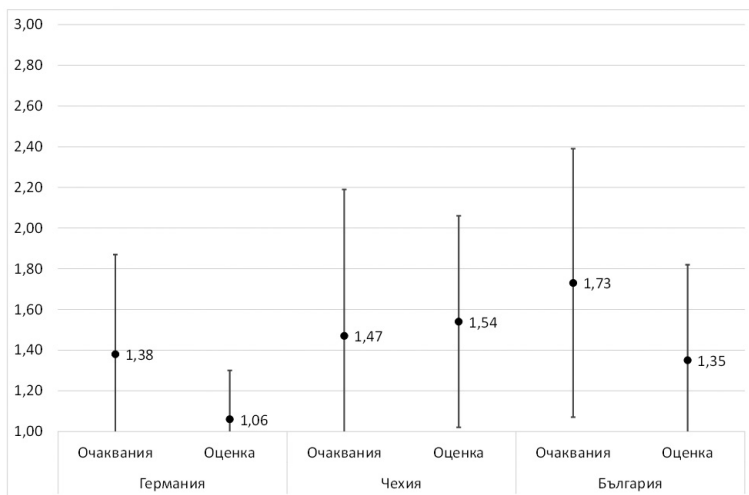
Фиг. 9. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.05. Съвместно формулиране на цели с групите“, етап и държава

По отношение на съвместното формулиране на цели с групите най-високите очаквания са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България и Чехия оценката е по-висока от очакванията.

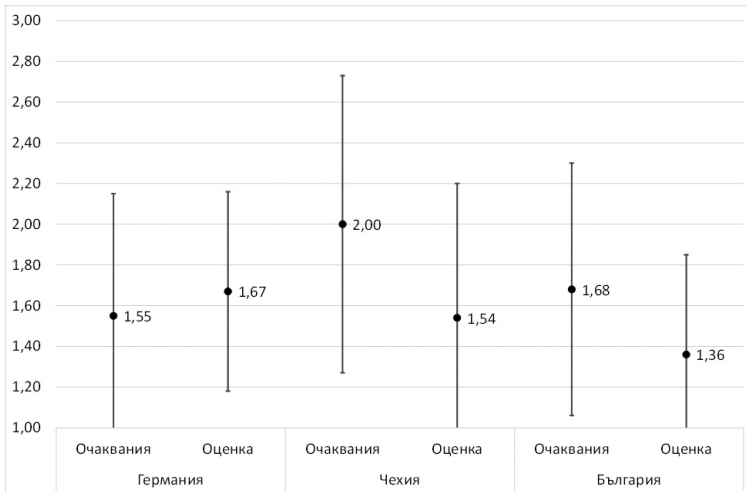
Фиг. 10. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.06. Различни методи за участие и тяхната целесъобразност“, етап и държава

Най-високите очаквания по отношение на различните методи за участие и тяхната целесъобразност са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка по тази тема е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България и Чехия оценката е по-висока от очакванията.

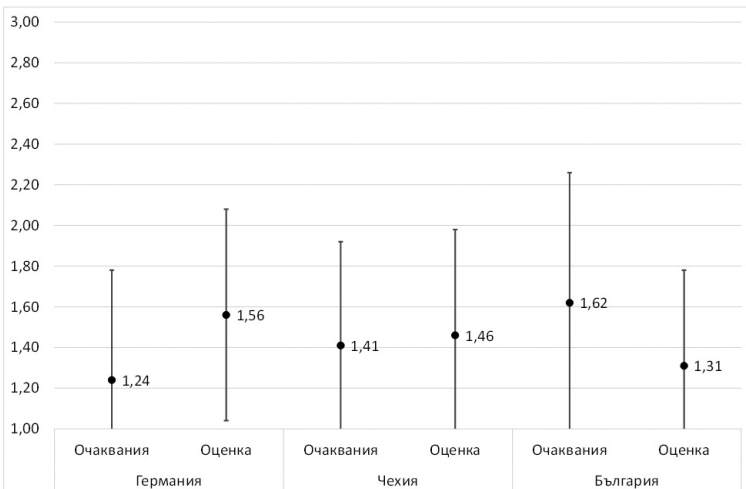
Фиг. 11. Средна \pm стандартно отклонение по тема „1.07. Инструменти за планиране на собствени действия в рамките на групите“, етап и държава

По отношение на инструментите за планиране на собствени действия в рамките на групите най-високите очаквания са в Германия, следвана от Чехия и България. Най-високата оценка е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия и България оценката е по-висока от очакванията. В Чехия оценката и очакванията са почти еднакви.

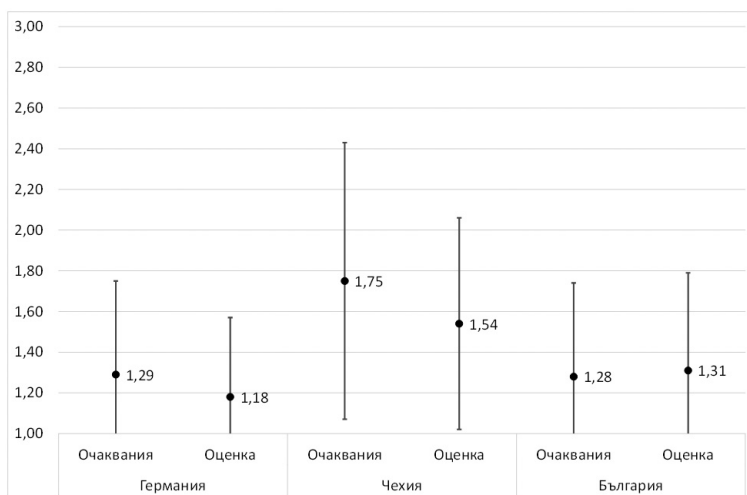
Фиг. 12. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.08. Качествени критерии за местната култура на участието“, етап и държава

Към качествените критерии за местната култура на участието най-високите очаквания са в Германия, следвана от България и Чехия. Най-високата оценка е в България, следвана от Чехия и Германия. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България и Чехия оценката е по-висока от очакванията.

Фиг. 13. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.09. Пътища за създаване на местна култура на участието“, етап и държава

По отношение на начините за създаване на местна култура на участието най-високите очаквания са в Германия, следвана от Чехия и България. Най-високата оценка е в България, следвана от Чехия и Германия. В Германия оценката е по-ниска от очакванията. В България оценката е по-висока от очакванията. В Чехия оценката и очакванията са почти еднакви.

Фиг. 14. Средна +/- стандартно отклонение по тема „1.10. Източници на информация за гражданска ангажираност и гражданско участие“, етап и държава

По отношение на източниците на информация за гражданска ангажираност и гражданско участие най-високите очаквания са в България и Германия, следвани от Чехия. Най-високата оценка е в Германия, следвана от България и Чехия. В Германия и Чехия оценката е по-висока от очакванията. В България оценката и очакванията са почти еднакви.

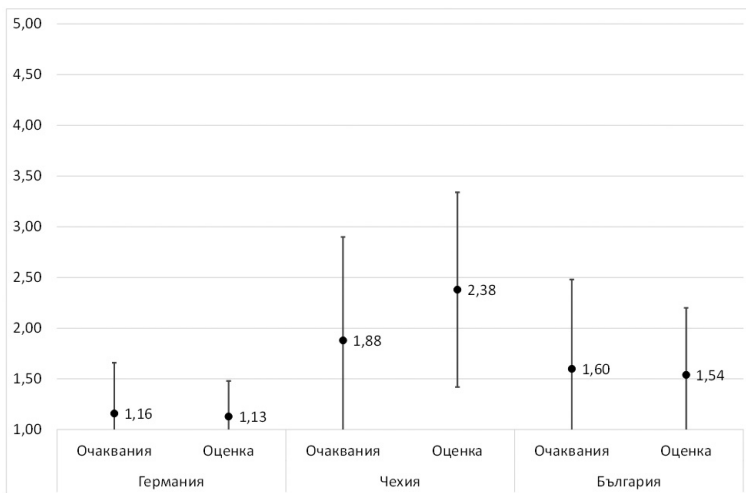
Умения и компетенции преди и след курсовете

На етапа на очакванията отговорите на въпроса „В каква степен бихте искали да сте съгласни със следните твърдения в края на семинара?“ формират ординална скала с пет разновидности – (1) Напълно съгласен; (2) По-скоро съгласен; (3) Нито съгласен, нито несъгласен; (4) По-скоро несъгласен; (5) Напълно несъгласен.

На етапа на оценката отговорите на въпроса „В каква степен сте съгласни със следните твърдения?“ също формират ординална скала с пет разновидности – (1) Напълно съгласен; (2) По-скоро съгласен; (3) Нито съгласен, нито несъгласен; (4) По-скоро несъгласен; (5) Напълно несъгласен.

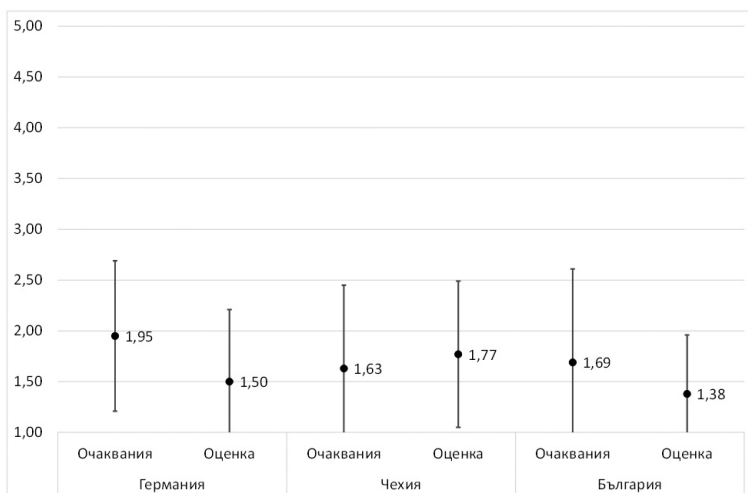
Това позволява да се изчисляват и сравняват средни балове. Ниските стойности на средните балове показват силно съгласие. Високите стойности на средните балове показват ниско съгласие.

Има седем твърдения, които са еднакви в трите държави, резултатите за които са представени в следващите седем фигури.

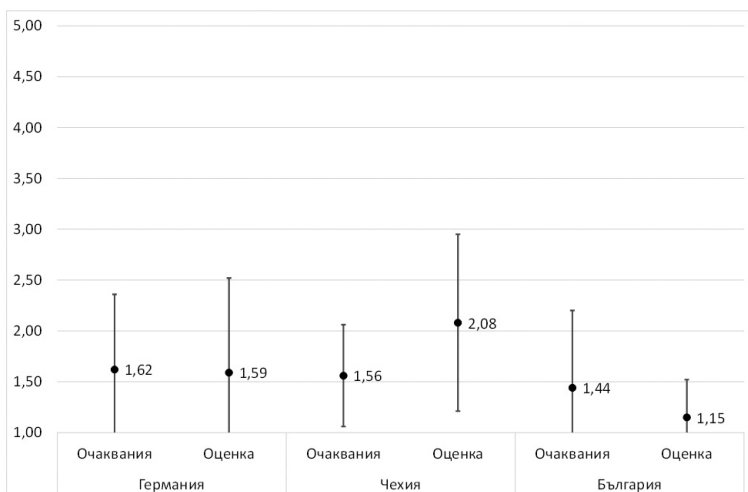
Фиг. 15. Средна \pm стандартно отклонение по твърдение „2.1. Получих прозрения за собствените си дейности от знанията и опита на другите участници“, етап и държава

По отношение на прозренията за собствените дейности от знанията и опита на другите участници най-високите очаквания/оценки са в Германия, следвана от България и Чехия. В Германия и България очакванията и оценката са почти еднакви. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията.

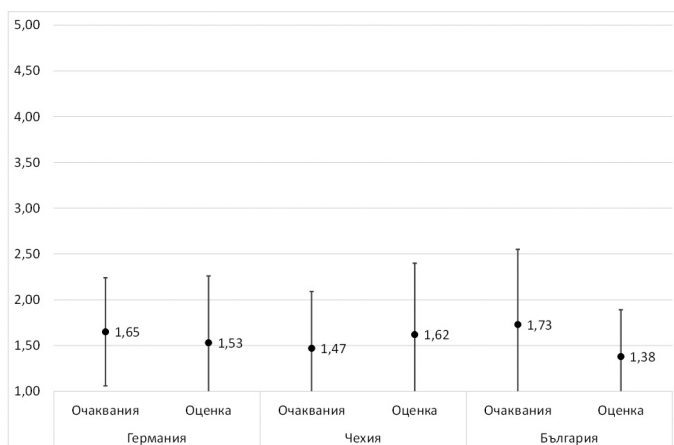
Фиг. 16. Средна \pm стандартно отклонение по твърдение „2.2. Имам възможност да изложа собствени знания и опит“, етап и държава

Най-високите очаквания към възможността за излагане на собствени знания и опит са в Чехия и България, следвани от Германия. Най-високата оценка на тези възможности по време на обученията е в България, следвана от Германия и Чехия. В България и Германия оценката е по-висока от очакванията. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията.

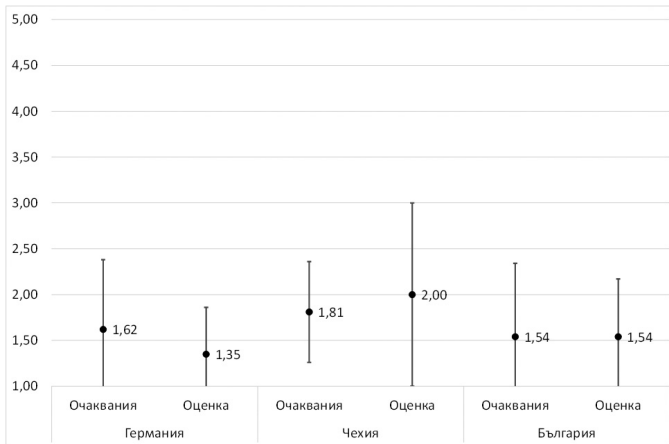
Фиг. 17. Средна \pm стандартно отклонение по твърдение „2.3. Установих полезни контакти за моята дейност“, етап и държава

Най-високите очаквания към установяване на полезни контакти за собствената дейност са в България, следвана от Чехия и Германия. Най-високата оценка на установените контакти е в България, следвана от Германия и Чехия. В България оценката е по-висока от очакванията. В Германия оценката и очакванията са почти еднакви. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията.

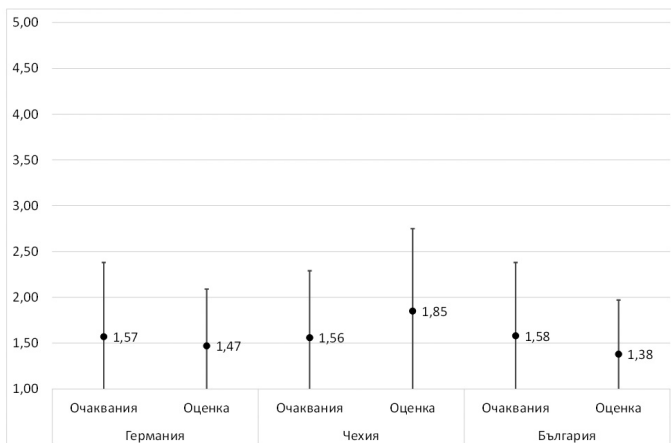
Фиг. 18. Средна \pm стандартно отклонение по твърдение „2.4. Получих повече прозрения [придобих по-добро разбиране] по отношение на шансовете и рисковете на участието“, етап и държава

Най-високите очаквания за придобиване на по-добро разбиране по отношение на шансовете и рисковете на участието са в Чехия, следвана от Германия и България. Най-високата оценка на придобитото разбиране е в България, следвана от Германия и Чехия. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията. В Германия и България оценката е по-висока от очакванията.

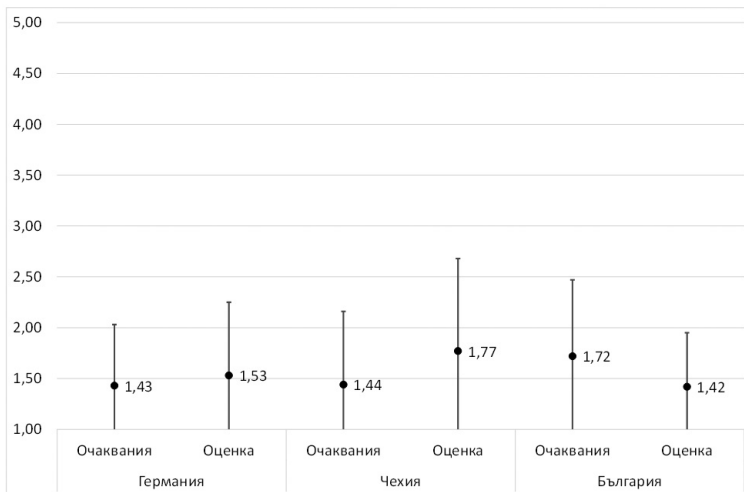
Фиг. 19. Средна +/- стандартно отклонение по твърдение „2.5. По-добре разбирам перспективите и ролите на гражданите, държавните служители и политиците в моята общност“, етап и държава

Най-високите очаквания за по-добро разбиране на перспективите и ролите на гражданите, държавните служители и политиците в общността на съответните участници са в България, следвана от Германия и Чехия. Най-високата оценка на достигнатото по-добро разбиране е в Германия, следвана от България и Чехия. В Германия оценката е по-висока от очакванията. В България оценката и очакванията са еднакви. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията.

Фиг. 20. Средна +/- стандартно отклонение по твърдение „2.6. По-добре разбирам собствената си роля в сътрудничеството между граждани, политици и държавни служители“, етап и държава

Очакванията за по-добро разбиране на ролята на съответния участник в сътрудничеството между граждани, политици и държавни служители са почти еднакви в трите държави. Най-високата оценка на подобреното разбиране след обучението е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия и България оценката е по-висока от очакванията. В Чехия оценката е по-ниска от очакванията.

Фиг. 21. Средна +/- стандартно отклонение по твърдение „2.7. Чувствам се по-уверен в насърчаването на гражданското участие и гражданската ангажираност в моята общност“, етап и държава

Най-високите очаквания към повишена увереност в насърчаването на гражданското участие и гражданската ангажираност в общността са в Германия и Чехия, следвани от България. Най-високата оценка на по-голямата увереност в насърчаването на участието и ангажираността на местните общности е в България, следвана от Германия и Чехия. В Германия и Чехия оценката е по-ниска от очакванията. В България оценката е по-висока от очакванията.

Възможно обяснение за намаляване на съгласието на етапа на оценката е фактът, че очакванията се формират на базата на рекламирането на курсовете, а оценките се формират на базата на вече осъществените курсове. Възможно е „обещанията“ да са били високи и да не е имало намерение резултатите от обучението да бъдат достигнати в пълнота. От друга страна, моментът, в който са зададени въпросите за очакванията, също може да е бил критичен, тъй като участниците не биха могли да оценят цялото възможно предстоящо съдържание.

Заклучение

Германия е държавата, в която участниците стартират обучителните курсове с най-високи очаквания (при 11 от 17 въпроса), а очакванията в Чехия са най-ниски (при 9 от 17 въпроса).

Самите обучителни курсове са довели до най-голяма положителна промяна в България (при 14 от 17 въпроса). В Чехия обучителните курсове са довели до най-голяма отрицателна промяна (при 11 от 17 въпроса). Германия е особен случай – положителната промяна е равна на отрицателната (по 8 от 17 въпроса).

Тъй като положителната промяна е най-голяма в България, тя успява да изпревари Германия и става държавата, в която участниците завършват обучителните курсове с най-висока оценка (при 12 от 17 въпроса). Чехия, която стартира с най-ниски очаквания, и в която преобладава отрицателната промяна, логично е държавата, в която участниците завършват обучителните курсове с най-ниска оценка (при 14 от 17 въпроса).

Всичко това показва, че оценката за проведените обучителни курсове не е еднозначна. Според оценките на участниците, в България курсовете са били успешни, в Чехия са били неуспешни, а в Германия цялостната оценка не е еднозначна.